

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І. МЕЧНИКОВА

Філологічний факультет

М.П. ПЕХА

**"ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА"**

Методичні рекомендації до проведення практичних занять
для студентів денного відділення філологічного факультету

(спеціальність "УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА")

Одеса
«Одеський національний
університет»

2011

**Методичні рекомендації до проведення практичних занять з курсу
«Історія українського літературознавства».**

Для студентів денного відділення філологічного факультету (спеціальність «Українська мова та література»).

Курс «Історія українського літературознавства» має на меті розкрити історію української літературознавчої думки у зв'язку з літературним процесом в Україні та на тлі розвитку світової літературознавчої думки, внесок українських вчених в цей розвиток.

Укладач:

М.П. ПЕХА,

кандидат філологічних наук, доцент

Рецензенти:

Н.М. Шляхова,

доктор філологічних наук, професор

М.В. Пащенко,

кандидат філологічних наук, доцент

Друкується за рішенням Вченої ради
філологічного факультету
ОНУ.
Протокол № 5 від 25 березня 2010 р.

Передмова

На практичні заняття з курсу "Історія українського літературознавства" виносяться теми і проблеми які, на наш погляд, є найбільш важливими для розуміння розвитку українського літературознавства. "Історія українського літературознавства" читається студентам у 8 семестрі і спирається на знання, одержані студентами протягом вже прослуханого ними курсу "Історія української літературної критики". Це дало можливість сформулювати теми практичних занять достатньо широко, враховуючи конкретний обсяг знань студентами літературно-критичних текстів, на які спирається осмислення загальнотеоретичних положень різних методологій і вчень, представлених в літературознавчому дискурсі. Кожна тема практичного заняття має за мету дати уявлення студентам про характерні для певної літературознавчої школи процеси, узагальнити їх попередні знання, синтезувати дискретні факти курсу історії критики і єдину цілісну систему, яка і представляє певну методологію. Тому, історико-літературна проблема заняття і диктувала вибір матеріалу — практичної ілюстрації і підтвердження теоретичних положень. На жаль, вибір практичного і теоретичного матеріалу продиктований ще й проблемою суто формального характеру — відсутністю в бібліотеці текстів праць, необхідних для вивчення. Наприклад, немає в бібліотеці тексту праці "Постепенное развитие исторической литературы как науки" видатного представника ідеологічного та історико-порівняльного методу історичної школи літературознавства в Україні М. Дашкевича; відсутні багато праць літературних критиків і теоретиків літератури періоду 20-30-х років ХХст.; наукових досліджень представників діаспорного літературознавства. Хрестоматія історії української літературної критики і літературознавства, яка вийшла в 1997 році

дає дуже скорочено літературно-критичні праці, тому рекомендувати її студентам можливо лише умовно.

Кожне практичне заняття містить питання, які виносяться на обговорення. Питання, як правило, сформульовані широко: моменти, на які треба звернути увагу, розтлумачуються в підпунктах, тобто хід відповіді і необхідний для залучення практичний матеріал "підказується" в розшифровці питання. Темати рефератів є матеріал, який не ввійшов до питань практичного заняття, але, на наш погляд, є важливим доповненням обговорюваних проблем.

Розуміння загальної спільності естетичних, філософських і літературознавчих дискурсів продиктована присутність питань, пов'язаних з їх взаємовпливами і взаємообумовленостями. Так, розвиток культурно-історичної школи літературознавства неможливий без ознайомлення з працями з естетики і філософії І. Тена, а період формування історичної школи літературознавства необхідно з'ясувати через філософське осмислення романтизму як філософської системи початку XIX ст., тому з'явилося питання, пов'язане із ідеями Г.-В. Гегеля та Е. Канта (вимагається хоча б оглядове, за підручником, знання необхідних праць; актуалізація вже одержаних знань з філософії).

Таким чином, саме така, на наш погляд, структура практичного заняття дасть змогу студентам побачити і осмислити через конкретні імена і праці загальні закономірності розвитку літературознавства в Україні, відчутти логічність та історичну закономірність появи тих чи інших методологій, прийти через аналіз історико-літературних явищ до їх синтезу.

Методика проведення практичних занять орієнтована на активізацію процесу самостійного мислення і тлумачення історико-літературних явищ, вміння узагальнювати, бачити закономірності і прослідкувати їх через низку поодиноких фактів.

Тема № 1

Літературознавство як наука (4 год.)

ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ОБГОВОРЕННЯ:

1. Визначення літературознавства, предмет і завдання науки. Літературознавство і літературна критика. Літературознавство як фундаментальна і прикладна наука про літературу.

2. Основні і допоміжні галузі літературознавства.

3. Поняття методу, методології, школи в літературознавстві.

Чотири рівні методології:

—рівень світобачення (загальний історико-культурний контекст твору, принцип історизма; "загальний" план твору);

—контактний (орієнтація на певні підходи до аналізу художнього твору — біографічний, аксіологічний, соціологічний, "загальний" і "середній" план твору);

—технологічний (прийоми й засоби структурного аналізу тексту, визначення елементів його організації, структури - рівень техніки структуралізму);

—синтетичний рівень (синтез "крупних" планів в "загальний" план; рівень осмислення цілісності художнього твору)

4. Логіко-гносеологічний аспект літературознавства:

—проблеми наукового статусу літературознавства;

—характер науковості літературознавства (співвідношення об'єктивного та суб'єктивного моментів, констатації, опису).

5. Школи інтерпретуючого (герменевтичного) літературознавства та школи структурного літературознавства.

6. Питання періодизації літературознавства.

Тексти для обов'язкового опрацювання

- 1) Білецький О.І. Шляхи розвитку українського дожовтневого літературознавства // Матеріали до вивчення історії української літератури в 5-т. — Т. 1. — К., 1959. — С.9-44.
- 2) Борев Ю. Методологія аналізу художественного процесу. // Борев Ю. Естетика. — М., 1988. — С. 469-473.

Список основної літератури

1. Наєнко М.К. Історія українського літературознавства. — К., Академія, 2001. — С. 5-20.
2. Хализев В.Е. Теорія літератури. — М., 2000. — С. 287-291.
3. Борев Ю. Введення // Теорії. Школи. Концепції (Критическіе аналізи). Художественний текст і контекст реальності. — М., 1977. — С. 5-12.
4. Перетц В.И. Из лекцій по методології російської літератури. Київ, 1914. — Розділи: "Поняття о методі", "Методи об'єктивніе і суб'єктивніе".
5. Пospelов Г.Н. О науності в літературоведенні. // Пospelов Г.Н. Вопросы методології і поезики. — М., 1983. — С. 3-19.

Список додаткової літератури

1. Барт Р. Критика і істина. // Барт Р. Семиотика. Пoesтика. — М., 1989. С. 319-375.
2. Наєнко М. Методологічні візії, дискурси і перспективи на межі століть //ЛУ. — 8 лютого. — 2001. — С.3.
3. Чижевський Д. Культурно-історичні епохи. //Українське слово: В 4-х т. — К., 1994. — Т.3. — С. 609-620.

4. Курилов В.В. Место и роль методологии в науке о литературе // Курилов В.В. Теория и методология в науке о литературе. — Ростов, 1985. — ч.2. —гл. 1. — С. 69-82.

Реферати

1. Борев Ю. Герменевтика как инструмент понимания художественного текста. // Борев Ю. Эстетика. — М., 1988. — С. 433-443.

2. Барт Р. Структурализм как деятельность. // Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. — М., 1989. — С. 253-256.

Тема № 2

Формування історичної школи літературознавства в Україні.

Перший етап розвитку.

ПИТАННЯ,ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ОБГОВОРЕННЯ:

I. Філософські й естетичні передумови створення методології історичної школи літературознавства: обґрунтування філософської природи естетичного (Г.В.Гегель); три типи художнього мислення — символічний, класичний, романтичний (Е.Кант).

II. Особливості розвитку символічного та порівняльного етапу історичної школи літературознавства.

1. Значення праці Г.Крайцера "Символіка й міфологія давніх народів, особливо греків" (1810р.) для розвитку літературознавства в Україні.

2. М.Максимович про міфи як засоби відтворення духу народу (праця "Малороссийские песни").

3. Значення студій М.Максимовича про "Слово о полку Ігоревім" для розвитку методології історичної школи:

- а) визначення оригінальності і давності "Слова";
- б) аналіз поетичних засобів малювання;
- в) символіка "Слова";
- г) розробка питання значення народного твору як історичного джерела;
- д) розгляд історії літератури "як поступеневого розвитку у взаємному зв'язку зі всім життям народу".

III. Розробка питань народної символіки в працях М.Костомарова.

1. Осмислення історико-генетичних й побутових символів в праці "Об историческом значении русской народной поэзии".

2. Значення праці М.Костомарова "Славянская мифология" в розумінні природи міфології славян.

IV. Значення першого етапу історичної школи літературознавства для подальшого розвитку літературознавчої методології.

1. Осмислення місця творів усної народної непрофесійної творчості в розвитку літературного процесу початку XIX ст.
2. Погляд на художній твір як історико-культурний документ, пройнятий суб'єктивністю митця.
3. Випереджальний характер поетичних ідей.
4. Пріоритет художнього твору та умов його виникнення в судженнях критиків і теоретиків науки про літературу.

Тексти для обов'язкового опрацювання

1. Костомаров М. Об историческом значении русской народной поэзии. Введение. // Костомаров М. Слов'янська міфологія. — К., 1984. — С. 44-49.
2. Максимович М. Передмова до збірки "Малороссийские песни". // Історія української літературної критики. Хрестоматія. — К., 1996. — Т. 1. — С. 111-115.

Список основної літератури

1. Наєнко М.К. Історія українського літературознавства. — К., 2001. — С. 41-75.
2. Білецький Л. Основи української літературно-наукової критики. — К., 1998. — С. 73-108.
3. Федченко П. Літературна критика на Україні першої половини XIX ст. — К., 1982. — С. 280-321.

Список додаткової літератури

1. Костомаров М. Слов'янська міфологія. // Костомаров М. Слов'янська міфологія. — К., 1994. — розділ "Смысл мифологии славян". — С. 201-235.
2. Кашуба М. Гуманістичні та реформаційні ідеї в Україні другої половини ХУП ст. // Європейське відродження та українська література XIV-XVIII ст. — К., 1993. — С. 57-74.
3. Марков Г.Г. Общественно-политические и исторические взгляды М.Максимовича. — К., 1986.

Тема № 3

Розвиток історичної школи літературознавства

як провідної методології ХІХ ст.

ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ОБГОВОРЕННЯ

1. Формування ідеологічного напрямку як закономірного етапу розвитку історичної школи літературознавства.

2. Культурно-історичний різновид методології. Значення праць І.Тена "Філософія мистецтв" та "О методе критики и об истории литературы" для розвитку цього напрямку. Обґрунтування трьох моментів для розуміння літературного твору: раси, середовища і психологічного моменту творця.

3. Значення праць М.Дашкевича у розвитку ідеологічного та історико-порівняльного напрямів історичної школи літературознавства. Основні принципи його теорії в працях "Отзыв о сочинениях г. Петрова "Очерки истории украинской литературы XIX ст.", "Постепенное развитие исторической литературы как науки":

- а) "історія літератур має своє окреме поле — сферу внутрішніх прямивань, ідеалів, настроїв";
- б) розгляд питання ролі і завдання історії літератури;
- в) "кожний художній твір має за мету впливати на суспільство";
- г) "на основі літературних творів треба відтворювати не лише особу автора, але й суспільство, серед якого він жив";
- д) "початки деяких літературних явищ можна освітлити лише за допомогою порівняльного студіювання цих явищ у різних літературах".

4. Розвиток історичної школи літературознавства в Росії. Дослідження Ф.Буслаєва і О. Веселовського. Значення праць О. Веселовського для розвитку історичної поетики.

Тексти для обов'язкового опрацювання

1. Тэн И. Философия искусства. — М.,1996. — розділ "Возникновение художественного произведения". — С. 30-37.
2. Веселовский А. Историческая поэтика. — М., 1989. — розділи: "Из введения в историческую поэтику", "Поэтика сюжетов и ее задачи". — С. 42-58, С. 300-306.

Список основної літератури

1. Наєнко М. К. Історія українського літературознавства. — К.,2001.
— с. 77-112.
2. Білецький Л. Історія української літературно-наукової критики. —К.,1998.
— С. 108-214.
3. Крупчанов Л.М. Культурно-историческая школа в русском литературоведении. — М., 1983.

Список додаткової літератури

1. Пасічний В.О. Розвиток теоретико-літературної та естетичної думки у ХІХ-поч. ХХ ст. — Харків, 1974.
2. Комишанченко М.П. Літературна дискусія 1873-1878 рр. на Україні. — К., 1958.
3. Поважна В.М. Розвиток української літературної критики у 80-90 рр. ХІХ ст. До проблеми критеріїв методу. — К., 1973.

Реферати

1. Значення досліджень М. Драгоманова для розвитку порівняльно-історичної методології в Україні.
2. О. Котляревський — видатний дослідник історії літератури.
3. Горский И. Об исторической поэтике А.Веселовского. // Веселовский А.Историческая поэтика. — М.,1989. — С. 11-32.

Тема № 4

Розвиток психологічного напрямку історичної школи літературознавства в Україні

ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ОБГОВОРЕННЯ:

I. Розробка питань психології творчості в працях І.Франка.

1. Розробка питань асоціативності мислення митця.
2. Осмислення психологічної природи естетичних почуттів.
3. Дослідження психологічної природи творчості письменників-модерністів.

II. Значення наукових ідей О.Потебні для розвитку психологічної методології.

1. Поєднання літературознавчого аналізу художнього твору з лінгвістичним.
2. Вивчення природи образного мислення.
3. Аналогія між виникненням слова і поетичного образу.
4. Еволюція від міфу до метафори як поступове усвідомлення відмінності між образом і значенням.
5. Зовнішня і внутрішня форма твору.
6. Психологія поетичного і прозового мислення.

Тексти для обов'язкового опрацювання

1. Потебня А. Психология поэтического и прозаического мышления //Потебня А. Мысль и язык. — М.,1999. — С. 199-237.

2. Франко І. Із секретів поетичної творчості // Франко І. Збір. праць у 50 т.— К., 1976. — Т. 16.

Список основної літератури

1. Наенко М.К. Історія українського літературознавства. — К., 2001.
— С. 109-130.
2. Осьмаков Н.В. Психологическое направление в русском литературоведении. — М., 1981.

Список додаткової літератури

1. Перетц В. Из лекций по методологии истории русской литературы. — К., 1914. — розділ "Историко-психологический метод". — С. 133-140.
2. Фізер І. Психолінгвістична теорія літератури О.Потебні. — К., 1993.
3. Гром'як Р. Повість І.Франка "перехресні стежки" у світлі його праці "Із секретів поетичної творчості" // Гром'як Р. Давнє і сучасне. — Тернопіль, 1997.— С. 46-54.
4. Слюсарь А.А. Проблема художественного психологізма.// Психологізм в мировій літературі. — Одеса, 2001.

Реферати

1. Дзюба І. Білецький і Потебня // Слово і час. — 1994. — № 11-12.
2. Гром'як Р. Грані й глибини Франкового трактату // Гром'як Р. Давнє і сучасне. — Тернопіль, 1997. — С.86-91.

Тема № 5

Розвиток філологічного та естетичного напрямів літературознавства ХІХ - поч. ХХ ст.

ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ОБГОВОРЕННЯ:

I. Естетичні передумови появи естетико-філологічного методу в літературознавстві (А.Баумгартен, Т.Готье, Б.Кроче "Естетика як наука про вираження і як загальна лінгвістика"(1920). Аспекти розуміння філологічного методу:

—погляд на літературний твір і літературний процес як еволюцію мови, стилю і художньої форми загалом;

—як інструмент символізації змісту художнього твору.

II. Розробка принципів філологічної школи літературознавства в праці В.Перетца "Из лекций по методологии истории русской литературы":

1. Поняття форми, стилю в історії літератури.

2. Суб'єктивні та об'єктивні методології літературознавства.

III. Розвиток естетичного літературознавства, неоромантичного способу мислення в літературі. Леся Українка про теоретичне мислення і феномен неоромантизму.

IV. Значення ідей М.Євшана для розвитку естетичного літературознавства.

Праці для обов'язкового опрацювання

1. Леся Українка. Винниченко // Українське літературознавство. Випуск 53. — Львів, 1933. Або: Леся Українка. Зібр. тв. у 10 т. — К., 1968. — т. 8.

2. Євшан М. Проблеми творчості // Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика. — К., 1998. — С. 12-18.

3. Франко І. Старе й нове в українській літературі // Франко І. Зібр. праць у 50 т. — К., 1976. — т. 16.

Список основної літератури

1. Наєнко М.К. Історія українського літературознавства. — К., 2001. —С. 130-153.
2. Перетц В. Из лекций по методологии истории русской литературы. — К., 1914. — розділ "Психологический метод".
3. Пасічний В. Розвиток теоретико-літературної та естетичної думки у ХІХ-першій пол. ХХ ст. — Харків, 1974.

Список додаткової літератури

1. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. — К., 1997.
2. Донцов Д. Поетика українського рісорджименту // Українське слово — К.,1994 — т. 1 — С. 149-184.
3. Щербань Т. Організатор Київської філологічної школи // Слово і час — 1995. — № 3. — С. 15-21.
4. Гуляев Н.А. Теория литературы в связи с проблемами эстетики. — М.,1970.

Реферати

1. Шумило Н. Микола Євшан // Євшан Микола. Критика. Літературознавство. Естетика. — К., 1998. — С. 3-11.
2. Євшан М. Суспільний і артистичний елемент у творчості // Євшан Микола. Критика. Літературознавство. Естетика. — К., 1998. — С. 18-25.

Тема № 6

Проблематика і стан українського літературознавства 20-30-х років (персоналії)

ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ОБГОВОРЕННЯ:

I. Значення "Історії українського письменства" С.Єфремова, "Історії української літератури" М.Возняка, "Історії української літератури" М.Грушевського для розвитку теорії літератури в Україні; їх доля в офіційній науці.

II. Розвиток окремих положень та ідей філологічної школи літературознавства в праці М.Зерова "Нариси до новітнього українського письменства":

—розробка філологічних та естетичних принципів та закономірностей художньої творчості;

—аналіз оригінальної образної мови, культури, психології, національної специфіки української літератури на прикладі творчості українських письменників;

—застосування філологічного методу для оцінки сучасного літературного процесу;

—проголошення необхідності орієнтації українського письменства на європейські і світові зразки;

—перші спроби переосмислення творчості класиків української літератури І.Котляревського, Т.Шевченка, П.Куліша, Марка Вовчка та інш.

III. Місце і значення літературної дискусії 1925-1928 років для розвитку українського літературознавства.

Тексти для обов'язкового опрацювання

1. Зеров М. Нариси з новітнього українського письменства. // Зеров М. Твори в 2-х т. — К., 1990. — т. 2. — розділ "Сонячна машина" як літературний твір", передмова до "Нарисів...". — С. 435-456.

2. Хвильовий М. Думки проти течії // Хвильовий М. Твори в 2-х т. — т.2. — розділи "Психологічна Європа" та "Культурний епігонізм". — С. 463-476.

3. Дзюба И. Пятьдесят лет спустя: Украинская литература 30-х годов глазами 80-х // Дружба народов. — 1989. — № 4. — С. 210-237.

Список основної літератури

1. Наєнко М.К. Історія українського літературознавства. — К., 2001. — С. 154-202.

2. Кость С.А. Літературний процес 20-30-х рр.: деморалізація літератури як закономірність // Вісник Львівського університету. Сер.: журналістика. — 1992. — Вип.17. — С.79-85.

3. Збірка "20-ті роки: літературні дискусії, полеміки. — К., 1991. — статті: Бойко Л. І не Європа, і не просвіта... — С. 261-288.

Івашко В. Микола Зеров і літературна дискусія (1925-1928). — С. 69-89.

Ковалів Ю. Позбуваючись догм: українська література 20-х рр. — С. 19-68.

Список додаткової літератури

1. Лощинська Н. "Червоний шлях" і літературний процес 20-30-х рр. // Всесвіт. — 1998. — № 11.

Реферати

1. Мазепа Н. Український модернізм початку ХХ ст.: спроба синтезу естетизму та української ідеї // Філософська думка. — 1998. — №2. — С. 81-97.

2. Гундорова Т. Фрідріх Ніцше й український модернізм // Слово і час. -1997. — №4. — С. 29-33.

3.Зеров М. "Ad Fontes". Європа – просвіта - освіта // Зеров М. Твори в 2 т. — К., 1990. — т. 2 — С. 568-581. (відгук на ст. Хвильового М. "Європа чи просвіта").

Зміст

Передмова.....3

Тема № 1

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ЯК НАУКА (4 год.) .. 5

Питання, що виносяться на обговорення5

Тексти для обов'язкового опрацювання6

Список основної літератури6

Список додаткової літератури.....6

Реферати.....7

Тема № 2

**ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ШКОЛИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА
В УКРАЇНІ. ПЕРШИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ.....8**

Питання, що виносяться на обговорення8

Тексти для обов'язкового опрацювання9

Список основної літератури9

Список додаткової літератури9

Тема № 3

**РОЗВИТОК ІСТОРИЧНОЇ ШКОЛИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ЯК
ПРОВІДНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ХІХ ст.**

Питання, що виносяться на обговорення.....11

Тексти для обов'язкового опрацювання12

Список основної літератури.12

Список додаткової літератури12

Реферати.....12

Тема № 4

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ ІСТОРИЧНОЇ ШКОЛИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ.....	13
Питання, що виносяться на обговорення.....	13
Тексти для обов'язкового опрацювання.....	13
Список основної літератури.....	14
Список додаткової літератури.....	14
Реферати.....	14

Тема № 5

РОЗВИТОК ФІЛОЛОГІЧНОГО ТА ЕСТЕТИЧНОГО НАПРЯМІВ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ХІХ - поч. ХХ ст.....	15
Питання, що виносяться на обговорення.....	15
Праці для обов'язкового опрацювання	16
Список основної літератури.....	16
Список додаткової літератури.....	16
Реферати.....	16

Тема № 6

ПРОБЛЕМАТИКА І СТАН УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА 20-30-х РОКІВ (ПЕРСОНАЛІЇ).....	17
Питання, що виносяться на обговорення.....	17
Тексти для обов'язкового опрацювання.....	18
Список основної літератури.....	18
Список додаткової літератури.....	18
Реферати.....	18

Навчальне видання

"ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА"

Методичні рекомендації
до проведення практичних занять
для студентів денного відділення
філологічного факультету

(спеціальність "УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА»)

ПЕХА Марина Петрівна

Видано в авторській редакції

Підп. до друку 15.12.2010. Формат 60x84/8.
Гарн. Таймс. Тираж 25 прим.

Видавництво
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова,
65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна
Тел.: (048) 723 28 39

